

tot ons Godsgehoor, ons Monotheïsme, aal teruggekeerd zijn. De toekomst behoort ons. Wij bekeeren in massa en ongemerkt."

Ligt in wat deze opperrabbijn schreef niet een ontzettende waarheid? Ons geluk het soms enkele Joden tot onze kerk over te brengen, maar wie telt de duizenden en tienduizenden Christenen, die in alle deelen der wereld door den invloed van den Joodschen geest in de liberalistische dagbladen, naar een leven onder den Messias worden teruggeleid? En ook vergeet de vermaning niet, die onlangs uit Hamburg tot ons kwam en ons toeriep: "Zie toch toe, dat ge bij uw ijver om den Jood te herleiden, niet zelve als Christen door den Jood verjoodscht wordt". Hoeveer Baumgarten hierin reeds verloor, bleek uit ons artikel over de Profetie. Doch niet hij alleen is de schuldige. Reeds nu is in tamelijk breeden kring het onderscheid en de tegenstelling tusschen den Dienst der *Schaduas* en den Dienst der *Vervulling* in verwarren gebracht. En wat de Joden zelf betreft, o, we zouden aan al onze vrienden, die voor hun bekeering ijveren, wel willen toeroepen: "Spreek toch niet meer van een zending onder Israël. Die is ondenkbaar. Een Jood is niet van Israël alvorens hij bekeerd is. En zoodra hij Israël wierd is zending voor hem niet meer noodig". Ga uw zending onder de Joden uit. En wilt gij dit niet uitrecht op zegen doen, begin dan niet met den vleeschelijken trots van den Jood te streelen. Ook voor hem toch geldt de regel, dat *alleen de nederige genade* voor genade ontvangt". En terwijl ge al uw krachten inspannt om een enkelen Jood te gewinnen, vergeet de duizenden en tienduizenden niet, die onder uw gedoopte volkeren in het Jodendom terugvielen door af te gaan van hun Heere.

Over wat de Catechismus ons ten slotte nog voorspiegelt over de heerlijkheid die komt, als eens alle verkorenen "een volkomen zaligheid bezitten sullen, die geen oog gezien noch geoordeeld heeft noch in eenig menschenhart is opgekomen", kunnen noch mogen we uitwiden. Alle poging om den hemel en zijn heerlijkheid ons zoo voor oogen te stellen, dat we ons van die heerlijkheid een denkbeeld zouden kunnen vormen, is vooruit geoordeeld, doordien het "een zaligheid zijn zal, die in geens menschen hart is opgekomen". Al wat de Schrift dan ook doet, is ons in rijke beelden van een bruijloft, van een hemelsch gastmaal, of van een stad met paalen poorten een beeld voor oogen tevooren van onuitspreklijke majesteit en heerlijkheid, maar zonder dat wij deswege eenig recht hebben, uit de enkele trekken van dit beeld tot den toestand gelijk die in werkelijkheid zijn zal te besluiten.

De Mahomedaan, die ja, is er op uit, om door zulk een tastbare beschrijving van de heerlijkheid des hemels de verkorenen te lokken tot een overgave van hun ziel aan Allah. Maar zoo doet de Christen niet. Wel is dit een tijdlang onder de zielelijke sentimenteelen prediking gewoonte geweest, en wel poogt het Spiritisme ons ook thans weerdenzelfden weg op te leiden, maar althans een Gereformeerd Christen blijft aan het begin van dien weg staan, en hij weigert dien af te loopen. Immers voor hem wordt de machtijs aantrekkingskracht die van den hemel uitgaat, niet uitgeoefend door de weelde die hem beidt, noch door de engelen die hem omringen zullen, noch zelfs door de ontsapenen die hij weer zal zien, maar door *God en zijn Christus*. Om dien en dien alleen is het hem te doen. Zonder dien zou de hemel hem een heil zijn, en alle glorie hem koud laten. Reeds op aarde heeft hij geleerd het Eeuwige Wezen als zijn hoogste goed en zijn eenig deel te bezitten, en hoe zou hij dan op aarde buiten Hem niets bezitten, maar voor de eeuwigheid een vreugde buiten zijn God kennen?

Slechts zooveel belijdt hij en dit is hem genoeg, dat de hemel een *Vaderhuis* is, d. w. z., een huis, waar hij den *Vader* bezit; een *Vaderhuis* met vele woningen, waarin de verlatenen die hem op aarde droegen, zijn hart niet meer beklamen zal; en eindelijk een *Vaderhuis*, waar al Gods kinderen saam zijn, en waar het hem aan niets zal ontbreken.

Wat wil hij meer? Als hij zijn God maar heeft en door geen siekte noch lijden ooit meer gekweld wordt, ja, als hij weet dat er daarboven loon zijn zal, ook voor wat hij op aarde om Jezus' wil gestreden en geleden heeft, wat vraag der nieuwsgierigheid zou er in zijn hart dan nog oprijzen?

Dit immers is en blijft hem hoofdzaak: "De troon Gods en van het Lam zullen daarin zijn, en zijne dienstknechten zullen Hem dienen, en zullen zijn aangezicht zien, en zijn naam zal op hunne voorhoofden zijn. En aldaar zal geen nacht wezen, en zij zullen geen kaars noch licht der zon van noode hebben, want de Heere God verlicht hen, en zij sullen als koningen heerschen in alle eeuwigheid. Amen, ja, Amen!"

KUYPER.

Amsterdam, 5 Juli 1889.

In de eerstvolgende weken zullen van de *Herant*, als gewoonlijk, slechts halve nummers worden uitgegeven. Maar bij tijds heeft de hoofdredacteur er nog voor gezorgd, dat het in den tijd zijner zomerrust niet aan lectuur zou behoeven te ontbreken. Bij den uitgever J. C. Van Schenk Brill te Doesburg is thans compleet verschenen de in 1887 begonnen uitgave van de: *Instituut ofte Onderwijnsing in de Christelijke Religie door Johannes Calvinus; herdruk van de uitgave van Paulus Aerts van Ravesteyn, 1650 te Amsterdam*; be-

werkt door Dr. A. Kuyper (ruim 1050 blz. in klein-folio).

In betrekkelijk zeer korten tijd is deze uitgave dus voleindigd. Het is waarlijk geen geringe arbeid geweest, die daaraan ten koste gelegd is. Daar de oude taal en spelling, om redenen waarvan in de inleiding rekenschap gegeven is, terecht behouden werd, was de correctie des meer tijdroovend. Maar behalve dat is er veel tijd en moeite besteed aan de vele noten, waarin met een enkel woord de Ravesteysche tekst naar het oorspronkelijke verbeterd of wel zijne taal verduidelijkt is. Iedere noot op zichzelf is zeker slechts eene kleinigheid; maar wanneer zij, gelijk hier het geval is, in de duizenden talen loopen, wordt er heel wat werkkraft door in beslag genomen. En verrijkt is deze uitgave bovendien nog met een breede inleiding (voortgezet in het daaraan toegevoegde naschrift), waarin de bewerker niet slechts rekenschap geeft van de wijze, waarop hij zijne taak heeft opgevat, maar ook een volledige lijst en beschrijving geeft van de 16 of 17 vroegere uitgaven, die hij van Calvijn's Instituut in het Hollandsch had kunnen opdiepen, het karakter van dat oude standaardwerk in het licht stelt, en aanwijst hoe er thans bij vernieuwing behoefte is aan de kennismaking en bestudeering van zijn inhoud.

Nu, dat er velen zijn, door wie die behoefte ook gevoeld wordt, is reeds bij de inleiding openbaar geworden. En het zal, naar te hopen en te verwachten is, ook wel verder blijken, nu het geheele werk compleet te verkrijgen is. Formaat en druk, papier en band, enz. zullen daar van zeker niet afschrikken. En wanneer het veel gelezen wordt, en dan door Gods zegen ook veel vruchten achterlaat, zal dat zeker het meest tot voldoening zijn van den bewerker zelve, en de beste dank dien het Christelijk publiek hem voor dezen arbeid kan brengen.

Intusschen, Calvijn's Instituut zeer hoog stellen en haar dringend aanbevelen aan wie in de kennis der waarheid vorderen wil, dat betekent geenszins, bij dat werk blijven staan, "als of Calvijn's laatste woord gesproken en met Calvijn's Heilige Geest zijn verlichtend werk besloten had". Integendeel, het "teruggaan naar Gods Woord aan de hand van de Instituut van Jan Calvijn" is een middel, om door Gods genade van daaruit weer saam verder te gaan tot "een frische eigen ontwikkeling van het Calvinisme". En de schrijver zelf, van wien deze woorden alomstijg zijn (Inl. blz. 13), toont dat ook bijzonder in zijn eigen voorbeeld.

Wat hij in dat opzicht gaf en geeft, ook met name in de *Herant*, is aan onze lezers overbekend. En dan zullen zij het zonder twijfel ook waardeeren, dat die verspreide en daardoor niet gemakkelijk te herlezen stukken van tijd tot tijd worden bijeengezameld en afzonderlijk uitgegeven. In de laatste dagen is daarvan bij den uitgever J. A. Wormser te Amsterdam verschenen het derde deel van *Het werk van den Heiligen Geest*; zoodat dit boek, waarvan ruim een jaar geleden het eerste deel in het licht kwam, met een uitvoerige, zeer belangrijke voorrede, nu compleet is (samen ruim 900 bladz. in groot-octavo): in formaat en omvang en band veel gelijkende op de eerste uitgave van *Ons Program*, van den zeldzamen schrijver. Voor een passend kleed is dus door den uitgever zorg gedragen. En tot aanprijzing van den inhoud behoort hier wel niets gezegd te worden: die is aan de lezers bekend.

Of, om juister te spreken, van den inhoud zijn zij eenigszins op de hoogte. Want niemand meent, dat die vroegere, telkens afgebrokene, lectuur wel kan volstaan. Voor een oppervlakkige kennis moge dat voldoende zijn. Maar ook op kerkelijk en op geestelijk gebied is de oppervlakkigheid in allerlei opzicht tot groote schade, en met den eisch van Gods Woord in strijd. Wie waarlijk leeft in de dingen, die ons van God geschonken zijn, wil ook vanzelf die dingen zooveel mogelijk weten. Juist een boek als het bovengenoemde kan daartoe uitnemend dienstdoen. En hoe meer dat doel wordt bereikt, des te meer zal dan in en door dit boek ook "het werk van den Heiligen Geest" openbaar worden.

RUTGERS.

Theorieën van Kerkzuivering.

XV.

De aard en het werk van deze derde theorie van kerkzuivering zal dan nu duidelijk zijn.

Naar deze derde theorie leeft men in een kerk, dien naam niet meer waard. Er is dus geen sprake van dat de kerkregeerders zich tot Reformatie zullen opmaken; aan toepassing der eerste theorie valt derhalve niet te denken. Maar ook oordeelt men dat de enkele belijders die nog overbleven geen band genoeg meer aan deze kerkformatie hebben om haar te reformeeren. Ook "de geloovigen" kunnen niet meer handelen. Dus vervalt ook de tweede theorie. En nu zegt deze derde theorie: 1°. Er is in deze stad of in dit dorp oudtijds een kerk van Christus gesticht; 2°. die kerk had eens haar goede formatie; 3°. sinds verviel die formatie geheel; 4°. toch heeft ook onder die valsche formatie de eigenlijke kerk nog altoos in stilte gescholen; 5°. de enkele belijders die van dit in stilte voortbestaan der kerk nog de levende getuigen zijn, scheiden zich dus af van de bestaande formatie door hun attestatie op te vragen; 6°. als nu tot geen formatie meer behoort,

richten ze, met of zonder hulp van genabuurde kerken, een geheel nieuwe formatie op; 8°. ze volgen daarbij zooveel doenlijk het oud model van vroeger; en 7°. tot deze nieuwe formatie behooren nu alleen die enkele belijders die uittraden en degenen die zij later tot hun nieuw gevormden kring opnemen.

We vleien ons met de hoop, dat de voorstanders van deze theorie ons de eer zullen laten, dat we hun denkbeelden hiermee zuiver en juist weergaven.

En, gelijk we reeds uitspraken, over deze derde theorie is aldus te oordeelen: 1°. dat ze recht van bestaan heeft, evengoed als de andere twee; 2°. dat dit recht van bestaan eerstingaat, als theorie twee niet meer toepasselijk is; en 3°. dat ze, in dezen gezonden zin opgevat, historisch toegepast is in de dagen der Reformatie in Polen, Bohemen, Frankrijk en ten deele in ons eigen land, en zoo ook in onze eeuw door de Free Church in Schotland, en na 1839 door een deel der Christelijke Gereformeerden.

We haasten ons, er bij te voegen, dat ook deze theorie, evenals de beide voorgaande in haar caricatuur kan verloop. Gelijk de eerste theorie doodloopt in *Erasmianisme*, en de tweede in *Doleantie*, zoo kan ook deze derde theorie zich verloop in *Separatisme*. En in elk dezer drie gevallen geschiedt dit, zoo een dezer theorieën zich als absoluut, d. i. eeniggoede aandient, of ook optreedt en toegepast wil zijn, eer de theorie, die in rangorde voorafgaat, onproffijkelijk is geworden.

De grens nu, waarop het voor de keuze tusschen de tweede en derde theorie aankomt, is niet moeilijk te vinden. Licht toch het eigenaardig kenmerk van de eerste theorie daarin, dat *de regeerders der kerk* reformeeren, en is deze daarom aan het einde van haar weg, zoodra blijkt dat de regeerders zich juist omgekeerd tegen de Reformatie verzetten, dan geldt ook geheel hetzelfde voor de tweede theorie. Wat bij de eerste theorie *de regeerders der kerk* doen, datzelfde doen bij de tweede theorie *de geloovigen der kerk*. Zoodra dus blijkt dat *de geloovigen der kerk* hiertoe niet willen overgaan of niet in hun recht zijn, vervalt ook de tweede theorie en treedt de derde in.

Bij de keus tusschen de tweede en derde theorie komt dus alles neer op de vraag: Bestaat er nog mogelijkheid voor *de geloovigen der kerk* om als college, als corporatie, als gemeenschap, als geheel te handelen? Zoo ja, dan is Doleantie uw weg. Zoo niet, dan moet ge de derde theorie volgen.

Bij deze vraag nu komen twee factoren in aanmerking. De mogelijkheid namelijk om corporatief in naam en voor de bestaande kerk een collectieve daad te doen, kan op tweeërlei wijze worden afgesneden: te weten of door uw eigene overtuiging, of door gemis aan zedelijken invloed in uw kerk.

Besien we elk dezer punten iets van naderbij. Het eerste punt raakt de veel besproken kwestie, of de kerk een *valsche kerk* geworden is.

Te dezen opzichte nu heerscht velerlei misverstand.

Vier dingen zijn hierbij wel te onderscheiden, om tot een helder inzicht te geraken.

Ten eerste moet wel onderscheiden tusschen onderscheidene *meer of min zuivere formatiën* van een zeldke kerk in een zeldke plaats. Te Londen b. v. heeft Christus zijn kerk, en natuurlijk maar één kerk, want het lichaam van Christus kan niet gedeeld zijn. Maar nu bezit deze kerk van Christus te Londen volstrekt niet één formatie. Integendeel, deze één kerk bezit wel duizend formatiën in die één kerk van Londen. Dit heeft vier oorzaken: Vooreerst maakt de taal scheiding. Niet alleen spreken Engelsch, Vandaar Engelse, Fransche, Duitse, Noorsche formatiën enz. Ten tweede maakt de mindere of meerdere zuiverheid der belijdenis verschil. Vandaar Gereformeerde, Lutherse, Baptiste formatiën enz. Ten derde maakt de kerkregeering verschil. Vandaar Episcopale, Presbyteriale en Independentische formatiën. En eindelijk maakt de afstand verschil. Vandaar Diocesale, Presbyteriale, Collegiale en Parochiale indeelingen. Dit alles echter heeft met de valsche kerk niets te maken. Onder alle deze vormen schuilt nog de goede formatie, hoe onzuiver ook vaak uitgedrukt. En hoe veel onze vaders ook tegen het Episcopale systeem hadden, ze lieten toch den bisschop van Londen op de Synode te Dordt toe.

In de tweede plaats dient onderscheiden tusschen *wezenlijke kerken en naamkerken*. Hier te Amsterdam b. v. spreekt de Overheid van een Joodsche kerk, een Remonstrantsche kerk, enz., al is het zoo klaar als de dag, dat de Joden geen kerk hebben, en dat de "Remonstrantsche kerk" te Amsterdam alle kerkelijk wezen verloor en het ook niet bezitten wil. Deze *schijnkerkes* nu ontstaan door het ongeloof, niet door het bijgeloof. Zoo zijn *schijnkerken* de "kerken der Unitariërs" in Engeland en Amerika, wijl ze de basis der Christelijke kerk in de belijdenis der heilige Drieëenheid verwerpen. Zoo zijn *schijnkerken* alle Joodsche genootschappen, wijl ze den Christus openbaar tegenstaan. En zijn *schijnkerken* alle kerkelijke formatiën, waar de echte belijdenis niet door bijgeloof vervalscht, maar door loochening weggeijerd is. En zoo nu ook is er ten onzent in onderscheidene steden en dorpen, waarin het Modernisme alles verwoestte, geen oogenblik sprake van een valsche kerk, maar is de kerk ontkerkt, en bleef niets dan de *schijn* van een kerk, haar *wezenloos* skelet over.

En in de derde plaats geldt hier het verschil tusschen *kerk en scheurkerk*. Deze

laatste treedt op, zoodra naast de goede, wezenlijke kerk des Heeren, die in juiste formatie leeft, eene andere formatie optreedt, niet wegens verschil in taal of belijdenis of liturgie of kerkregeering, maar uit hoofde van persoonlijk en dus onkerkelijk verschil, hetzij in bijzaken der belijdenis, hetzij in liturgie of kerkregeering. Hier is het dus alleen de vraag, of het verschil van inzicht, dat tot aparte formatie leidde, in kerkelijken zin *wezenlijk* is of niet.

En dan eindelijk komt ten leste "de *valsche kerk*" in aanmerking, d. i. die kerkformatie, die wel terdege *kerk* zijn wil, maar door *bijgeloof* en *dwaalleer*, aan de kerk een *valsche* gedaante geeft. Bij ons is dus niet het Modernisme, maar Rome het type van de *valsche kerk*. En wel in dien zin, dat er nog zeer wel gekochten des Heeren in zulk een kerk kunnen schuilen, maar dat ze als kerkformatie in *positieven* zin het beeld en het wezen der kerk *vervalscht* heeft.

Dit niet onderscheidende, is men nu in sommige kringen deze namen gaan verwarren, en heet voor *valsche kerk* aangezien wat *schijnkerk* was, en voor *scheurkerk* wat rechtmatige neven-formatie was. Te verwonderen is dit niet. Onze vaders kenden de *schijnkerk* nog niet en bespraken in hun Confessie alleen de *valsche kerk*. Dat was dus voor velen, die niet verder en niet dieper zagen, de eenige vorm van de *onware kerk*, en vandaar dat ze ook nu van de *valsche kerk* spraken, zonder dat die in den eigenlijken vorm bestond.

Voor de hooftzaak doet dit echter niets af. Leef ik toch in een *schijnkerk*, in een *scheurkerk* of in een *valsche kerk*, dan blijft dit gelijk, dat *de geloovigen* aan geen deze drie het recht kunnen ontleenen, om corporatief te handelen, en dus in elk der drie gevallen toepassing der derde theorie geboden is.

Hierbij echter treedt de subjectieve overtuiging in. De vraag toch is, of een kerkformatie een *dezer drie* is, valt niet in elk geval en op stellige wijze uit te maken; eenvoudig wijl hierbij o, zooveel van persoonlijk overtuiging, allerlei omstandigheden, en duur van tijd afhangt. Slechts één punt staat hier wel vast, en dat is, dat de eigenlijke *valsche kerk* haar stempel als zoodanig eerst ontvangt *na* en *door* de breuke.

Luther en Calvijn hebben nooit gezegd, dat de kerk *valsche* was, waarin ze geboren, gedoopt en opgeleed waren. Dan toch zou er van overgang der ordening geen sprake zijn geweest. Neen, maar dit was hun beweren, dat de *valsche* en de *ware kerk* eerst dooroorgemengd waren, en nu door de breuke uiteen werden getrokken.

Plaatselijk moet het dus worden uitgesproken door alle geloovigen: Zij ge van oordeel, dat de kerkformatie waarin ge geboren en gedoopt zijt, hoe verlaafd en hoe verzwakt dan ook, nog altoos een kerkformatie was, en dus geen *schijnkerk*? Zoo ja, dan volgt ge den weg der Doleantie. Zoo niet, dan past ge de derde theorie toe.

Toch komt hierbij nog een ander iets in het spel. Het kon toch zijn, dat ge bovengedeelde vraag in toestemmenden zin beantwoordt, maar toch de zedelijke macht niet meer in *de geloovigen*, voeldet, om corporatief in naam der kerk te handelen. Stel er is in Liverpool een kerk die 300,000 leden telt, en op deze 300,000 zijn er maar tien die drang tot reformatie van hun kerk gevoelen, dan, men zal dit toestemmen, is er geen zedelijke bevoegdheid, en zou Doleantie zelfbespotting worden.

Actueel volgt hier uit: 1°. dat het "Ned. Herv. Genootschap" in engen zin nooit een "valsche" kerk kan zijn, maar *schijnkerk*, en dat het eerst "valsche kerk" zou worden, zoo het, na uitwerping der Modernen, zeker Arminiaans-Ethisch Christendom tot belijdenis der kerk ging stampelen.

De *valsche* kerken toch handelen nooit negatief, maar altoos positief; 2°. dat uit het feit dat dit "Synodale Genootschap" nooit anders dan *schijnkerk* was, nog niet voortvloeit dat deswege ook alle plaatselijke kerken, die in dit Genootschap waren aangesloten, ook alve *schijnkerken* waren; 3°. dat dit "Genootschap" nooit voor reformatie vatbaar en alle poging om dit "Genootschap" te remodellereen een waschen is van den moriaan; 4°. dat daarentegen plaatselijk zeer terecht achtereenlovens elk dezer drie theorieën van reformatie zijn toegepast; 5°. dat met name de tweede theorie (de Doleantie) is toegepast in 1834 en in 1836; 6°. dat echter de meeste Christelijke Gereformeerden allengs de theorie der Doleantie hebben opgegeven en in de derde zijn overgegaan; 7°. dat dit blijktbaar op meer dan één plaats te vroeg is geschied, overmits van achteren bleek, dat in meer dan één plaats *de gequalificeerde geloovigen* nog wel tot handeling bekwaam waren; 8°. dat hierdoor nu de misstand geboren werd, dat er in één kerk twee reformatiën plaats grepen, doordien in die zeldke kerk eerst naar de derde, en nu naar de tweede theorie werd gereformeerd; 9°. dat de twee aldus ontstane formatiën recht noch reden voor God hebben, om haar afzonderlijk leven te blijven voortzetten, maar verplicht en van Gods wege geroepen zijn, om zich te vereenigen; en 10°. dat dit niet mag door een nieuw "genootschap" op te richten, maar moet in dien weg, dat alle plaatselijke Gereformeerde kerken Classikaal en Synodaal saamtredten.

Iets waar we ten overvloede bijvoegen, dat bij zoo teedere motieven vergissingen voor de hand liggen, zoodat het zeer wel mogelijk is, dat van achteren blijken zal, hoe ook de Doleantie van 1886 allerlei fouten beging, die later door een nieuwe actie zullen uitkomen, maar dat wij in zulk een geval aan de Doleerende kerken den moed en de genade toebieden, om geen oogenblik te willen maintainereen wat vallen moet, maar eeniglijk zich te laten

leiden door het hoog bevel des Heeren: *"Een nieuw gebod geef ik u, dat gij elkander liefhebt."*

KUYPER.

De negende Universiteitsdag.

't Was een schoone zomermiddag, den 26 Juni, toen de vrienden der Vrije Universiteit uit Noord en Zuid, uit Oost en West waren opgekomen naar Dordrecht, om des avonds de ure des gebeds bij te wonen en den volgenden dag, 27 Juni, op de negende jaarlijksche samenkomst tegenwoordig te zijn.

Voortreffelijk weder verhoorde het schilderachtige van de oudste onder Hollandsche steden. Door rivieren omgeven, met grachten en havens doorsneden, aan alle plaats water, vertoont Dordrecht het type van een vaderlandsche stad. Doch Dordrecht heeft behalve het uiterlijk aanzien, historisch aantrekkelijkheid voor de vrienden der Vrije Universiteit. Zeker zal wel niemand der broederen in Dordrecht geweest zijn, zonder dat historische herinneringen zich aan zijn geest hebben opgedrongen.

Ieder zal er wel aan gedacht hebben, dat 270 jaren geleden, in diezelfde stad Dordrecht, de Nat. Synode vergaderde; en wie vond het niet treffend, dat nu juist *daar* de Vereeniging voor Hooger onderwijs op Geref. grondslag haar jaarfeest vierde? Ja, er waren nog vrienden, die gehecht aan geschiedkundige monumenten, vruchteloos Dordrecht rondliepen en zochten, om het gebouw der St. Joris Doelen, waar weleer de beroemde Synode bijeenkwam, te bezichtigen. Vrachteloos: want zooals overal, had de tijd ook hier verandering gebracht. Men vond op de plaats, waar weleer de St. Joris Doelen stond (ontnuchterende en dorre teleurstelling!) eene gevangenis verzeen.

Woensdag, des avonds te zeven ure, trad Ds. Sikkel op voor een talrijke schare, in het gebouw der Ned. Geref. gem. Zijne inleiding moge hier volgen:

Glachte Hoorders en Hoorderessen!

Het is niet dan met grooten schroom, dat ik in deze ure aan deze plaats voor u optreed. Waar wij toch bij gelegenheid van de negende jaarlijksche samenkomst der Vereeniging voor Hooger onderwijs op Gereformeerden grondslag ons heden schikken tot het gebod voor die Vereeniging en voor de Hoogeschool door haar opgericht, daar gevoelt gij met mij behoefte, bij vernieuwing en bij toeneming de waarde van die Hoogeschool in te zien; hare behoeften en nooden te kennen en op uwe zijde te voelen drukken; een blik te slaan in den weg, waarin zij moet worden geleid en gezegend; en den grond te bekenen, waarop die zegen mag worden gevraagd en verwacht. Dit toch is de middellijke weg, in welke het den Heere onzen God belieft, het gebod waarlijk te wekken en te leiden door zijn Heiligen Geest, en te vervullen het woord des geloofs: "Dit is de vrijmoedigheid, die wij tot Hem hebben, dat Zij ge wat iets bidden naar zijn wil. Hij ons verhoort."

Weldu, ik moet van u bekennen, dat de taak, die op mij rust, om heden in uwe overdenkingen en in uwe verlichtingen u ten vooranger te zijn, mij niet licht valt.

Mag ik door de genade des Heeren niet vreemd zijn van het licht van Gods Woord, waarbij alle dingen moeten worden gezien en gekend, — de Hoogeschool te Utrecht, aan welke ik met de wetenschap moest bekend worden, bood mij dat Woord van God wel aan als een *voorwerp* van wetenschap, stelde mij wel voor dat licht, om er in te staren en het te ontleden, — maar gelijk die Hoogeschool zelve niet meer van de belijdenis van het Woord Gods uitgaat, — zoo werd mij daar ook niet geleerd, alle dingen, ook de wetenschappen zelve, bij het eenige licht van Gods getuigenis te zien en te beoordeelen. Het dwaallicht der menselijke wijsheid moest mij daar licht schenken over Gods Woord, in plaats dat men mij bij den lichtglans van den fakkel des Woords het pad der wetenschap en der wijsheid leerde zoeken en vinden. Het menschelek verstand is daar de *lamp*; Gods Woord is daar het *voorwerp*, dat gezocht en uitgezocht, verlicht en toegelicht moet worden.

Dus leerde ik aan de Hoogeschool niet, wat ik daar had behooren te leeren: De wetenschappen zien en beoordeelen, *bij het licht van Gods Woord*, en mis ik daarom veel van wat mij in deze ure noodig is, om uw vooranger te zijn.

Doch God is genadig en getrouw. Hij heeft het licht van zijn Woord, dat ik aan de Utrechtsehe Universiteit moest leeren beoordeelen, mij te sterk gemaakt. En Hij heeft dat licht op mijzelf en op die Rijks-Universiteit doen terugvallen: niet om mij te doen vergeten of verachten, wat Hij mij in en door mijne leermeesters geschonken heeft, maar om mij te doen zien, hoe die Universiteit zich als Universiteit vergrijpt aan Gods Woord, door het *gezag* van dat Woord op het gebied der wetenschap los te laten; hoe zij zoo den zegen van de Zonne der Gerechtigheid, dien zij wel eer inriep, derven moet, en selve in plaats van een zegen een gevaar wordt voor hoogerleeren en leerlingen, voor kerk en vaderland.

Sedert heb ik de Vrije Universiteit op Gereformeerden grondslag leeren waardeeren en liefhebben, omdat deze niet aan de menscheleke wetenschap vraagt: "Zeg mij, wat oordeelt gij over Gods Woord?" maar bij dat Woord buigt, om van dat Woord licht te ontvangen over de menscheleke wetenschap en de paden, die zij te bewandelen heeft; om uit dat Woord het licht op te vangen, hetwelk alle dingen verlicht.

Voor die Universiteit is er dan ook een hede in mijn hart, en daarom kan ik niet weigeren, gehoor te geven aan het verzoek van hare bestuurders, om in deze ure des gebeds onder u voor te gaan; u vooral van de oorzaak mijner gebrekkigheid rekenschap gevende.

Doe de Heere, de almachtige, de algenoegzame, de getrouwe Verbonden-God, door den Heiligen Geest het gebod uit ons opgaan, en bestrale Hij ons ook daartoe vooraf door het licht van zijn Woord.

Slaat met mij open het boek: *De Spreuken van Salomo, hoofdstuk 1*, en mocht de Heere ons in onze overdenkingen verlichten en leiden door wat wij daar lezen in het eerste gedeelte van het zevende vers.

"De vrees des Heeren is het beginsel der wetenschap" (1). In enkele breede trekken geven wij hier de rede van Ds. Sikkel weer.

(1) De rede door Ds. Sikkel uitgesproken "Hoe gij de wetenschap" niet eerstzags het licht bij den Heer J. A. Wormser te Amsterdam.

Nadat de vers van Ps. kel er op, de wijsheid deerd: "De boek der Sp naamste; 2 wat men b vergelijken; uitgelezen, t wordt een h door Gods vend toonbe den: Salom schap bove Heere te t het woord: Hij kent zij heid en we dienden weg h waardoor d lijk en liet Heere tot l wetenschap u rijkdom g gelijke geen zijn, gehad niet zijn" (kondigt de s waardij der grauw, niet beeld, dat d heid en de s Wijsheid e linge Schrift deugd, een de wijsheid hij zijn moet doet hij daa toevertrouw tenschap is l dienate sta middel om oefenen; het te beantwo zien, het ver dingen, het beginsel der verstaan, on vergaderen. die weet, die der wijsheid. Spreker he als in God d en wetensch schouwd, en menscheleke van die hee hij bij zijne beroofd. He een wijsheid vlakke gaat wetenschap, hart, gekant de ware wijs verbond. H schepping e bijzondere o ware wijshe verbond; het voor Gods W niet slechts ook om de de oorzaak, en der versch het leven in en Kerk.

Gode zij d land de Vrij grondslag ge van mensche voor deze. In deze re gekomen zijn gehandhaaf schen; het het gebroke Gods tegen lijke rede. de Nationale in Nederland, derd, wijsheid en de *zelfstan* schap te er om van die waarborg ha erkenning v in zijn Woord beleden is. I schap te hee tenschap God meê haar he wetenschap, waaraan ook behoort te s voor Gods v Heere gedie vaderland ge.

Maar ach, sels in mens van het genu rechten voor vruchten han en keerden t tegen het b Ontaarding i niet meer b schap. De r der Rijks-Un de kanker e daarom imm Universiteit. Geen Christu zich aan de onttrekken; geenen deele houding tege gaat om de e Woord! o Neen, niet o zich, maar o steune men versiteit moe kelijke kwee prijsgewen.

De tucht erkenning va tot hietoe, gestrekte, alte ijer, in on gebod voor haar *tehort* zonen van a maar uit on weerzin hun aan de Rijk kwam zij do ijer van veli De Heere de Bestuude der Vrije Un den gebracht werping aan